



עיונים לשבת פרשת בהעלותך עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה



פסח שני

הרב שאולי גרינפלד

בפרשתנו מובאת המצווה לאותם שלא היו יכולים לעשות את הפסח בניסן, לעשות באייר פסח שני:

גר שנתגייר בין שני פסחים, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים - חייב לעשות פסח שני. דברי רבי. רבי נתן אומר: כל שזקוק לראשון - זקוק לשני, כל שאין זקוק לראשון - אין זקוק לשני. במאי קמיפלגי [במה נחלקו]? רבי סבר: שני רגל בפני עצמו הוא, רבי נתן סבר: שני תשלומין דראשון הוא, תקוני לראשון לא מתקין ליה [אם אינו מתקן את הראשון, אינו חייב בשני].

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל לאמר, איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם, או לדרתיתכם ועשה פסח לה. בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו אתו על מצות ומרורים יאכלוהו".

במשנה בפסחים² מבואר שלא רק מי שהיה טמא או בדרך רחוקה, עושה פסח שני:

להלכה פסק הרמב"ם⁵ שקטן שגדל וגר שהתגייר חייבים בפסח שני:

"מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני, שגג או נאנס ולא עשה את הראשון - יעשה את השני".

"גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייבין לעשות פסח שני".

וכן הביא הרמב"ם³ להלכה:

ועכשיו יש מקום לשאול: מה יהיה הדין, אם בית המקדש ייבנה בין פסח ראשון לפסח שני - האם נחשב כולנו כמו קטן שגדל, ונתחייב בפסח שני, או שנצטרך לחכות לניסן הבא כדי לזכות להקריב קרבן פסח? בגמרא⁶ מבואר שפסח שני אינו מיועד לציבור:

"מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח שאין שוחטין עליו, או שהיה בדרך רחוקה, או נאנס באונס אחר, או ששגג ולא הקריב בראשון, הרי זה מביא פסח בארבעה עשר לחדש השני בין הערבים".

"אמר רבי יוחנן: דאמר קרא 'איש איש כי יהיה טמא לנפש' - איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נידחין לפסח שני".

הפסוק מתייחס לאנשים שהיו אמורים להביא בזמן פסח ראשון, ולא הביאו, ולימד מתי דינם להביא בזמן פסח שני. מה הדין במי שבזמן פסח ראשון, לא היה צריך להביא, והיינו שעוד היה קטן שאינו חייב במצוות, ואחר כך נהיה גדול, או שהיה גוי ואחר כך התגייר. אם פסח שני, הוא השלמה לפסח ראשון, אם כן מי שלא היה חייב בפסח ראשון, אינו מביא בפסח שני, שהרי אינו צריך להשלים, אך אם פסח שני הוא מצווה בפני עצמה, הרי שקטן שגדל וגר שהתגייר בין שני הזמנים - יהיה חייב בפסח.

ואם כן, נראה שאם כך יקרה, נצטרך לחכות לשנה הבאה. ואף שבתוספתא⁷ מובאת בכך מחלוקת:

"ניתן להם לישראל לבנות בית הבחירה - היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושה פסח שני. רבי יהודה אומר

עמוד א.	4
הל' ז.	5
שם ס"ו, ב.	6
פסחים ח, ב.	7

1	במדבר ט, ט - י"א.
2	ט, א.
3	קרבן פסח ה, א.

אף הצבור עושה פסח שני".

להלכה פסק הרמב"ם⁸ שפסח שני נעשה רק אם רוב הציבור עשו פסח ראשון:

"היו רוב הקהל זבים ומצורעים ובוועלי נדות ומיעוטן טמאי מת, אותן טמאי מת אינן עושין בראשון לפי שהן מיעוט ואין עושין השני שאין היחידים עושין את השני **אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון**, וכאן הואיל ולא עשה רוב הקהל בראשון - לא יעשו אלו המיעוט הטמאים למת את השני".

ואם כן, כיון שרוב, ולמעשה כל הקהל לא עשו פסח ראשון, לא ניתן לעשות פסח שני.

אמנם, מרן החיד"א, בשו"ת יוסף אומץ⁹ הבין מלשון הרמב"ם הנ"ל להיפך:

"והנה תיבת 'יחידים' היא מיותרת, שהיה די לו [לרמב"ם] לכתוב שאין [פסח] השני נעשה אלא בזמן [שעשו רוב קהל את הראשון] וידוע הוא שכל דברי הרמב"ם [מדוייקים] מדה בחבל, אלא ודאי ... דהכוונה לאשמועינן דהא דאמרין אי עביד [אם עשן] צבור בראשון עביד [עושה] יחיד בשני - היינו דוקא יחידים, אבל לצבור הבאים לעשות פסח שני, אף דלא עבדו [עשן] צבור בראשון, אלו עושין את השני".

החיד"א ביאר, שרק אם מיעוט הקהל - יחידים - רוצים לעשות פסח שני, הרי שהם רשאים לעשות רק בתנאי שרוב הקהל עשו פסח בזמן פסח ראשון, אבל אם הציבור עצמם באים לעשות פסח שני - אין זה מותרת בכך שרוב הקהל עשו פסח ראשון.

ויש להעיר, שמלשון התוספתא: 'ואין הצבור עושה פסח שני' נראה שלעולם ציבור לא עושה פסח שני. אלא שהחיד"א כתב שאביו כבר ביאר את דברי התוספתא באופן שלא יהיה ממנה קושי.

בשנת ה'תשמ"ט, ביקרו הרבנים הראשיים לישראל, מרן הגר"א שפירא, והגר"מ אליהו זכר צדיקים לברכה, אצל האדמו"ר האחרון מחב"ד. במהלך חילופי הדברים,

ביררו הרבנים¹⁰ ביניהם האם אפשר להוכיח מההגדה של פסח, אם נוכל להקריב פסח שני במקרה והמקדש ייבנה בין י"ד ניסן לי"ד אייר. מרן הגר"א שפירא הביא שיש מפרשים שהסבירו שמה שאנחנו אומרים בברכת אשר גאלנו: 'יגיענו למועדים ולרגלים אחרים', הכוונה שנזכה להגיע לפסח שני, ולאכול אז את קרבן פסח. אך האדמו"ר מחב"ד הקשה על פירוש זה, שהרי המשך הברכה הוא: 'ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים', ו'זבחים' היינו קרבן חגיגה שלא היו מביאים עם הפסח השני, ואם כן מוכח שהתפילה היא על פסח ראשון של שנה הבאה.

ולכאורה, ניתן היה לדחות כבר מהלשון 'מועדים ורגלים', שהרי פסח שני אינו רגל. ואולי יש ליישב שפסח שני רמוז במועדים.

הגר"מ אליהו הביא בשם דודו הרב חוצין צדקה, שבכורך אנו מזכירים פסוק שנאמר בפסח שני, והוא משום תפילה שאף שאיננו זוכים עתה לאכול מקרבן פסח, נזכה לאכול מפסח שני.

רבינו הרב צבי יהודה קוק זצ"ל¹¹, עמד על הטעם לכך שהתורה נתנה 'אפשרות נוספת' לקיים את מצוות קרבן פסח:

"הקישור הזה של כל הפרטים של עם ישראל אל כלל ישראל, מתגלה בצורה מיוחדת בקרבן פסח. קרבן פסח הינו קרבן יחיד אבל דינו כקרבן צבור - שהוא קבוע בזמן ודוחה את השבת ואת הטומאה, כי **בקרבן פסח מופיע הערך הכללי של האומה הישראלית**, על ידי זה שכולם מתקבצים ברגל לראות את פני האדן ה'. מתוך כלליות זו של קרבן פסח באה הדרכה אלוהית מיוחדת **לכלול גם את מי שנמצא בדרך רחוקה או טמא** על ידי מתן אפשרות של פסח שני".

עניינו של קרבן פסח הוא לרכז את כל היחידים לכלל, ולכן המאמץ להצליח באמת לרכז את כולם.

10 תורת מנחם תשמ"ט חלק שלישי עמ' 130.
11 שיחות הרב צבי יהודה, במדבר עמ' 81.

8 שם ז, ד.
9 סימן ו.